

K POČÁTKŮM FORMOVÁNÍ PLURALISTICKÉ TEORIE V AMERICKÉ BURŽOAZNÍ POLITOLOGII - A.F. BENTLEY

Zdeněk Masopust

Sedmdesáté výročí vydání stěžejního díla amerického politologa a filozofa A.F. Bentleye *Proces vládnutí*,¹⁾ které připadá na letošní rok, je vhodnou příležitostí ke kritickému zamyšlení nejen nad Bentleyovou teorií státu a politiky, ale z určitého hlediska i nad celou teorií pluralismu, jejíž představitelé se k Bentleyovi dodnes hlásí jako k jednomu ze svých hlavních předchůdců.

Teorie pluralismu (politické plurality, pluralitní demokracie) je dnes jednou z nejrozšířenějších buržoazních teorií státu a politického systému. Jádrem této teorie je, jak známo, pojmání společnosti jako systému, v němž existuje mnohost (pluralita) skupin, jež všechny jsou "abstraktně vzato" stejně oprávněné, mají stejné "právo na existenci" a prosazují své navzájem odlišné zájmy v konfrontaci se zájmy jiných skupin, aniž by je přitom nutně musely vydávat za zájmy obecné, celospolečenské. Boj právě těchto skupinových, dílčích, "sobeckých" zájmů je podle této teorie údajně základním obsahem politického procesu a "tolerance" tohoto boje neoddělitelným atributem politické demokracie. Filozoficky vychází teorie pluralismu z představy o pluralitě hodnot, o jejichž realizaci mohou lidé (skupiny) legitimně usilovat a o společenském pohybu jako neustálém střetávání diferencovaných zájmů, z něhož kromě momentální výslednice ("státní vůle", "společenské rovnováhy") nevyplývá absolutně nic, z čeho by se mohlo usuzovat na obsah a směr politického pohybu v budoucnu.

Dnešní buržoazní politologové - propagátoři pluralistických teorií (D. Truman, R.A. Dahl, R. Aron, R. Dahrendorf a mnoho jiných) tvrdí, že v soudobé vyspělé kapitalistické společnosti jsou prý zlikvidovány třídy v "tradičním" (marxistickém) slova smyslu a tudíž také třídní

1) A.F. Bentley, *The Process of Government, A Study of Social Pressures*, Chicago, 1908; další vydání Bloomington, Ind., 1949 a Cambridge, Mass. 1967.

boj, místo něhož prý nastoupila "demokracie skupin", případně "demokracie vzájemně si konkurujících skupinových elit", která brání soustředění moci v ruce jedné skupiny či třídy a tím zároveň prakticky garantuje rovnost politických příležitostí pro všechny. Tzv. státní vůle je údajně vytvářena na základě "volné hry" různých politických sil, která probíhá v rámci určitých všemi přijatých pravidel a záruk, že tato pravidla nebudou porušena; hlavní záruka dodržování těchto "pravidel hry" - v podstatě norem buržoazního konstitucionalismu - se přitom nespátřuje v právních (ústavních) normách samých, ale právě v pluralitě vzájemně se "vyvažujících" politických sil.

Buržoazní politická věda se snaží empirickodeskriptivními metodami dokázat, že tento model představuje víceméně přesný obraz politického systému a politického procesu v dnešních tzv. otevřených společnostech, tj. v buržoazních státech s režimem neomezené formální demokracie. Zároveň jej využívá k boji proti marxisticko-leninské teorii sociálně politické podstaty státu a proti reálnému socialismu, tedy zejména proti praxi diktatury proletariátu a socialistické demokracie v zemích světové socialistické soustavy.

Marxisticko-leninská věda soustavně odhaluje v podstatě apologetický charakter teorie pluralismu, na hony vzdálené realitě soudobých buržoazních politických systémů a ukazuje i antisocialistický, kontrarevoluční charakter pokusů o její vnášení do socialistických zemí.²⁾

Na tomto místě nejde však o systematickou kritickou analýzu teorie pluralismu,³⁾ ale o příspěvek ke zkoumání její geneze.

Zamýšlíme-li se nad vznikem a vývojem pluralistické teorie, nad jejími ideovými kořeny, nelze pominout dílo A.F. Bentleye. Pluralistická teorie politiky (přesněji pluralistické teorie, neboť ve skutečnosti máme co činit spíše s celým konglomerátem teorií, často vůči sobě navzájem značně kritických) urazila sice od Bentleye notný kus cesty, další nemarxističtí autoři zejména v USA Bentleyovy myšlenky nejen dále rozpracovávali a prohlubovali, ale v leckterém směru modifikovali, ba dokonce od některých Bentleyových tezí přímo ustoupili,⁴⁾ nicméně význam Bentleyův pro formování pluralistické teorie

2) Ke kritické analýze pluralistické teorie politiky z pozic marxismu-leninismu a zároveň i k analýze jejího využívání buržoazními ideology a buržoazní propagandou k boji proti reálnému socialismu srov. např. A. K o ť a r o v, Monizm i pluralizm v ideologijata i politikata, Sofia 1972 (rusky Moskva 1976), N.M. K e j - z e r o v, Vlast i avtoritët, Moskva 1973 (česky Praha 1975), V.J. G u l i - j e v, E.L. K u z m i n, Gosudarstvo i demokratijs, Kritika antinarksistskich teorij, Moskva 1975, Kritika buržoazních a revizionistických koncepcí státu a práva, Praha 1975.

3) K tomu viz Z. M a s o p u s t, Teorie tzv. politické plurality v americké buržoazní politické vědě (kritická analýza), ÚSP ČSAV, 1975.

politiky zůstává nepopíratelný. K tomuto závěru dospívá nejen buržoazní historiografie politických učení a buržoazní politologie, ale i marxistická věda.⁵⁾ V Bentleyově práci *The Process of Government* jsou v jádru obsaženy všechny základní teze soudobého pluralismu a zároveň v koncentrované podobě také návody, jak z nemarxistického hlediska přistupovat ke studiu politiky. Kritická analýza Bentleyovy koncepce je proto nezbytným předstupněm kritické analýzy díla těch buržoazních autorů, kteří ji po něm dále rozvíjeli a dotvářeli. Dílčím pokusem o ni chce být i tato studie.

A. ZÁKLADNÍ TEZE BENTLEYOVY TEORIE POLITICKÉHO PROCESU

Formování Bentleyovy politologické koncepce v mnoha ohledech spoluurčila životní cesta autorova, zejména v jeho mladých a středních letech.⁶⁾ Bentley vystudoval ve Spojených státech ekonomii a sociologii a pobyl pak delší čas v Německu, kde se zevrubně seznámil s německou sociologií, zejména s dílem Simmelovým a Gumplowiczovým. Odtud se datuje jeho celkově přezíravý postoj k právu a ještě více jeho odpor k právníckému formalismu při studiu sociálních a politických procesů, zájem o konkrétní sociologickou analýzu a o její metodologické

4) Jde zejména o to, že místo plurality skupin v politickém procesu, kterou zdůrazňoval Bentley, zdůrazňují dnes pod tlakem reality oligarchizace politického života v buržoazní společnosti spíše pluralitu údajně vzájemně se "vyvažujících" elit.

5) Viz zejména V. G. K a l e n s k i j, *Politická nauka v SŠA, Kritika buržoazních koncepcí vlasti*, Moskva 1969, F. M. B u r l a c k i j, *Lenin, gosudarstvo, politika*, Moskva 1970, *Marxisticko-leninská obščina teorie gosudarstva i prava*, sv. II., *Istoričeskije tipy gosudarstva i prava*, Moskva 1971. Z velice početné nemarxistické literatury o Bentleyovi uvedme jen několik prací z poslední doby: S. R a t n e r, *A. F. Bentley 1870-1957*, in: *Journal of Philosophy*, 1958, str. 573-578; N. J a c o b s o n, *Causality and Time in Political Process - A Speculation*, in: *American Political Science Review*, 1964, str. 15-22; Myron Q. H a l e, *The Cosmology of Arthur F. Bentley*, in: W. E. Connolly (ed.), *The Bias of Pluralism*, New York 1969; P. K r e s s, *Social Sciences and the Idea of Progress - The Ambiguous Legacy of A. F. Bentley*, Urbana 1970. Polemická literatura věnovaná Bentleyovi a jeho dílu čítá už dnes desítky titulů v řadě jazyků. Marxistická monografie o Bentleyovi nebyla dosud napsána. Jedním z hlavních jejích úkolů - o jeho splnění se na tomto místě nelze ani pokusit - by bylo nejen Bentleyovo dílo jako celek zhodnotit, ale především je zařadit do kontextu stavu sociálně ekonomického vývoje a ideového pohybu v USA zejména za vlády prezidentů Th. Roosevelta a W. Tafta, kdy se nejen formoval americký imperialismus, ale kdy se i výrazně šířil buržoazně reformní hnutí (tzv. muckrakers aj.), k nimž měl Bentley nepochybně velmi blízko. Zde pouze odkážeme ilustrativně na práce G. M. Sevcotjanova (red.), *Očerki novoj i novejšej istorii SŠA*, 2 sv., Moskva 1960 a I. A. B e l j a v s k o j, *Buržoaznyj reformizm v SŠA v načale XX veka (1900-1914 gg.)*, Moskva 1968. Z buržoazní literatury zaslouží zmínky zejména R. H o f s t a d t e r, *The Age of Reform*, New York 1955.

problémy i pozornost, kterou věnoval sociálním skupinám a skupinovému konfliktu ve společnosti. Z této doby pochází i Bentleyova znalost některých děl Marxových a Engelsových (znalost ovšem dosti povrchní), zároveň však i snaha marxismus "překonat", "doplnit" a tímto způsobem "paralyzovat" jeho vliv. Po svém návratu do Spojených států Bentley léta pracoval jako novinář v Chicagu. Každodenní reportéřská práce v jednom z tradičních center americké politiky mu zprostředkovala velice detailní, zároveň však vnějškové znalosti politické reality, na hony vzdálené idealizovaným představám, jimiž oplývala tehdejší buržoazní politická věda a které se vykládaly v nejrůznějších příručkách politické výchovy ("government") pro střední školy, koleje a univerzity. Zde, v této atmosféře neustálého kontaktu s buržoazní politikou, jaká - nazíráno z povrchu - je, nikoli s tou, jaká by podle učebnic měla být, se rodily hlavní myšlenky základního a vlastně jediného Bentleyova politologického díla *Proces vládnutí*.

V této poměrně rozsáhlé knize Bentley především víceméně žurnalistickým způsobem shrnul své bohaté empirické znalosti amerického politického života v místním, státním i federálním měřítku a zároveň je interpretoval způsobem, který zcela vybočoval z tradičního buržoazního legalisticko-ideologicko-institucionálního psaní o politice, které do té doby téměř bezvýjimečně v USA představovalo "politickou vědu".

Jaké asi to byly představy vysvitne velmi plasticky z líčení, v němž s jistým časovým odstupem zachycuje školskou atmosféru politologické katedry pozdější slavný americký buržoazní žurnalista a politolog Walter Lippmann. V době, kdy Bentleyova kniha vyšla, studoval Lippmann na prominentní Harvardově univerzitě, která již tehdy byla, stejně jako dnes, jedním z předních center akademického politickovědního bádání ve Spojených státech. Na tehdejší výuku politické vědy vzpomíná těmito slovy: "V době, kdy jsem poprvé navštěvoval přednášky o politické vědě na college, se mělo zato, že o politicích není třeba hovořit. O politikovi, politickém aktérovi, padla sice občasná zmínka, ale vždy to vypadalo tak, jako by politik byl čímsi, co se za da-

6) Arthur Fischer Bentley se narodil v r. 1870 ve Freeportu ve státě Illinois v rodině bankéře. Po ukončení studií učil krátkou dobu na chicagské univerzitě, potom téměř 15 let pracoval jako novinář v denících Chicago Times-Herald a Record-Herald. Dlouhá léta žil pak jako soukromník. Počátkem čtyřicátých let hostoval rok jako profesor filozofie na Columbi. Zemřel r. 1957 v Paoli ve státě Indiana. Kromě svého základního díla vydal ještě řadu dalších knižních prací: *Relativity in Man and Society* (1926), *Linguistic Analysis of Mathematics* (1932), *Behavior, Knowledge, Fact* (1935), *Knowing and the Known* (1949, společně s J. Deweyem), *Inquiry into Inquiries: Essays in Social Theory* (1954). Z pozůstalosti vyšla ještě kniha *Makers, Users, and Masters* (1969, vyd. S. Ratner) a soubor korespondence s J. Deweyem (*John Dewey and Arthur F. Bentley, A Philosophical Correspondence 1932-1951*; vyd. S. Ratner et al., 1964). Žádné z těchto děl však hlouběji nezapůsobilo; Bentleyův význam stojí a padá s jeho prací *The Process of Government*.

ného systému jaksi nehodí a co se tudíž vbrzku jako téma odhodí. Boss, vůdce v okrsku, sdružení a konference, vyjednávání a handlování, to vše jako by patřilo do politické patologie. Pro tyto perverze nebylo místa. Studovali jsme nezkažený, ideální politický systém, jako kdyby spadl na zem z nějakého platónského nebe ... Naše učebnice politické vědy byly totálně izolovány od brlohů politiků a od jejich zvyků. Jejich autoři věřili, že nediferencovaný volič je středem politického systému. Na počátku se totiž řeklo, že naše vláda je založena na souhlasu ovládaných. Takovýto nediferencovaný volič, stejně jako jeho příbuzný, homo oeconomicus, byl ovšem tvorem nadmíru nepodobným člověku. Nic než mozek, přímo vtělený rozum. Univerzální robot, mechanicky vydedukovaný z Teorie o Roli Politické Strany v Demokracii."⁷⁾

Právě proti tomuto profesorskému líčení "platónského nebe politiky", proti stereotypnímu bezzubému komentování a vychvalování článků ústavy a proti nekonečným kázáním o demokracii a o místu občana v demokratické politice, zbaveným jakéhokoli styku s realitou, Bentley ostře vystoupil. Jeho kniha byla, jak se vyjadřuje jeden z dnešních amerických nemarxistických politologů Darryl Baskin, voláním "po odstranění juristicky orientované politické vědy, zabývající se především koncepcemi suverenity a formální organizací státu a po vytvoření nové, empiricky orientované teorie, která by zahrnula jak legální struktury, tak společenské síly a tímto způsobem osvětlila vztah mezi mocí a politikou".⁸⁾ Naše politická věda - psal ve své knize Bentley - je mrtvá. Není ničím jiným než formalistickým studiem, zaměřeným na nej povrchnější charakteristiku státních orgánů. S oblibou klasifikuje vlády a přitom stejně nakonec nedospívá k ničemu lepšímu, než ke kříslení Aristotelových monarchií, aristokracií a demokracií ... zahledění do formy (politologové) ztrácejí z očí obsah celého procesu.⁹⁾

Bylo by jistě zjednodušením tvrdit, jako se občas v literatuře tvrdívá, že Bentley byl ve Spojených státech první nebo snad ve své době mezi americkými buržoazními autory vůbec jediný, kdo kritizoval tehdy převažující intelektuální milieu v americké politické vědě a usiloval o realističtější pohled na politický život, oproštěný od juristického a institucionalistického formalismu a sebeuspokojivého

7) W. L i p p m a n n, Politics for Politicians, in: New Republic, Oct. 25, 1922, cituje: H. E u l a u, Micro-Macro Political Analysis, Accents of Inquiry, Chicago 1969, str. 370-371. Mnoho autorů charakterizuje tehdejší převládající tón v americké politické vědě podobně.

8) Darryl B a s k i n, American Pluralist Democracy, A Critique, New York 1971, str. 78.

9) A. B e n t l e y, The Process of Government, 1949, str. 162.

vzývání hesel Svobody, Rovnosti a Obecného blaha v naprostém přezírání skutečnosti. V r. 1907, rok před Bentleyovým dílem, vyšla např. kniha jiného amerického politologa J. Allena Smitha Duch americké ústavy,¹⁰⁾ v níž byla ústava Spojených států vyličeána jako produkt konfliktu skupinových zájmů. Podle Smitha je americká ústava "v podstatě ekonomickým dokumentem", který sepsaly a ratifikovaly skupiny lidí, kteří sami byli osobně zainteresováni na vytvoření nového systému a kterým tento systém přinášel ekonomické výhody. K podobným závěrům dospěl např. i významný a ve své době relativně velice pokrokový americký právní historik a ekonom Charles Beard v práci Ekonomická interpretace ústavy,¹¹⁾ vydané v roce 1913. Skutečností ovšem zůstává, že Bentley ve svém díle všechny tyto a podobné snahy a názory sjednotil, pregnantně je vyjádřil a svázal je do rámce celkového pohledu jak na politický systém, tak na způsob jeho studia. Podle Bentleye se politická věda nemá zabývat zkoumáním právních, především ústavních norem, stanov a deklarací politických stran a organizací, formálních momentů společenské a politické organizace a toho, co sami politikové ve svých programových prohlášeních vyhlašují, nýbrž se má soustředit na výzkum skutečného jednání, chování lidí při realizaci jejich politických dělů a zájmů.

Bentley zde bezpochyby notně zjednodušil: právo, organizační struktury, všechny tyto a podobné "formální momenty" prostě ze sféry zájmu politické vědy vylučovat nelze, nemá-li se - jak se to ostatně i v americké politické vědě také ukázalo, i když o mnoho let později - z jednoho extrému zabřednout do druhého. V jeho době a ve společenském a ideovém kontextu, v němž žil a tvořil, šlo však bezpochyby o plodný a potenciálně velmi pozitivní obrat. Ruku v ruce s tímto obratem, a to obratem jak tematickým, tak metodologickým, šel i odvrát od tradiční kategoriální výzbroje dosavadní institucionalistické a legalistické buržoazní státovědy, poznamenaný ovšem - a to je třeba mít neustále na mysli - stejným zjednodušením. Bentley např. praví výslovně: "Stát jako takový podle mého nejlepšího vědění a přesvědčení nemá vůbec žádné místo v našem zkoumání. Je to něco podobného jako "celá společnost" ("social whole"); nezajímáme se o ni jako o ta-

10) J. A. S m i t h, The Spirit of American Constitution, New York 1907.

11) Ch. B e a r d, An Economic Interpretation of the Constitution of the United States, New York 1913. Srov. úvod P. H. Odegarda k vydání Bentleyova díla v r. 1967. Zajímavý pokus o zařazení Bentleyova díla do kontextu americké politické vědy na přelomu 19. a 20. století a v prvních dvou desetiletích 20. století, zajímavý především polemikou proti tradičnímu traktování Bentleye jako "osamoceného dobyvatele nových obzorů" podniká G. David G a r s o n ve své stati On the Origins of Interest-Group Theory: A Critique of a Process, in: American Political Science Review, 1974, str. 1505-1519.

kovou, zajímáme se jediné o proces, který v ní probíhá, tj. o proces přizpůsobování nebo vyvažování zájmů."¹²⁾ Namísto struktury, institucionálního rámce, formy, chce Bentley zkoumat dění. Odtud i název jeho díla: *P r o c e s v l á d n u t í*.¹³⁾ Přitom Bentleyovi přirozeně nejde, jak by se snad na první pohled mohlo zdát, o nějakou "likvidaci" státu, o níž hovořili např. angličtí pluralisté typu Figgise, Cola či Laskiho, když formulovali své představy společnosti zorganizované na principech syndikalistického socialismu, programově negujícího "tradiční" státní suverenitu. Nikoli. Bentley nečiní žádné programové prohlášení o c í l i p o l i t i k y. O obsahové náplni politiky, o konkrétních cílech, zájmech, tematech, heslech apod., s nimiž se do politiky vstupuje, nemluví vůbec. Neformuluje - alespoň *expressis verbis* ne - žádný politický manifest. Jde mu výlučně o vypracování základní perspektivy politologického v ý z k u m u, o zavedení nové "optiky", nového metodologického nástroje pro zkoumání politického života ("Tato kniha je pokus o vytvoření nástroje", stojí výstižně jako motto v záhlaví jeho práce!). Podle Bentleye nemá ovšem jít o výzkum státu a jeho orgánů, nýbrž o výzkum "procesu vládnutí", který v něm a prostřednictvím jeho orgánů probíhá.

Svou výchozí tezi, v níž je tento nejen metodologický, ale i tematický posun vyznačen, formuloval Bentley velice stručně: *j s o u - l i p ř e s n ě v y m e z e n y s k u p i n y, j e p ř e s n ě v y m e z e n o v š e*. Dále pak tento postulát rozvádí: "Všechno, co souvisí s vládnutím, souvisí se skupinami, které navzájem na sebe tlačí, navzájem jedna druhou utvářejí, vysouvají do popředí nové skupiny a skupinové představitele (státní orgány a instituce), aby tak zprostředkovávaly své vzájemné přizpůsobování. Jedině tehdy, izolujeme-li tuto činnost skupin, určíme hodnoty, které jsou v ní reprezentovány; vyjádříme-li jejich prostřednictvím celý proces, přibližujeme se k uspokojivému poznání vládnutí."¹⁴⁾ Proces vládnutí (fakticky tedy politický proces; Bentley ovšem tento mnohem později vytvořený termín nezná) tkví tudíž podle Bentleye v boji skupin, při-

12) A.F. B e n t l e y, *The Process of Government*, 1949, str. 263-264.

13) Je značným neporozuměním smyslu Bentleyova díla a zároveň hrubým zjednodušením spatřovat u něho jen "skupinový přístup k politice". Tím hlavním u Bentleye je, jak si ještě připomeneme, nikoli skupina, nýbrž proces. Takovéto neporozumění, vrcholící nakonec v představě "stabilní rovnováhy skupin" je ovšem příznačné pro celé dlouhé období vývoje americké buržoazní politické vědy. Teprve dnešní nemarxističtí kritikové pluralismu v politologii se snaží tento politicky zcela jasně instrumentální "cayl" korigovat, aniž by byli ovšem schopni formulovat vlastní vědeckou teorii politiky. Srov. např. W.E. Connolly (ed.), *The Bias of Pluralism*, New York 1969, M. Surkin, A. Wolfe (eds.), *An End to Political Science (The Caucus Papers)*, New York 1970.

14) A.F. B e n t l e y, *The Process of Government*, 1949, str. 269.

čemž v právu a politických normách je fixován jen momentální poměr sil mezi nimi. Přitom "vesmír skupin" je podle Bentleye nesmírně pestrý. Při formulování této myšlenky si Bentley vypomáhá paralelou vztahem z geometrie: "Vezmeme-li všechny členy společnosti, např. všechny občany Spojených států, můžeme si je představit jako masu rozprostřenou v prostoru. Středem tohoto prostoru můžeme proložit nekonečné množství rovin, přičemž každá z nich reprezentuje určité klasifikační kritérium, např. rasu, rozmanité ekonomické zájmy, náboženství nebo jazyk (ve skutečnosti ovšem budeme mít co činit se seskupeními daleko specializovanějšími než jsou tyto) ... představíme-li si, že takovýchto rovin v prostoru, které všechny probíhají středem, jsou možná stovky, možná tisíce, dospějeme ke skutečnému změtení skupin. Ani jeden soubor skupin, to jest ani jeden soubor, specifikovaný na základě kterékoli z rovin, nám nedá adekvátní představu o celé masě."¹⁵⁾ "Stát" zde tedy - pravda - mizí jako kategorie, jako jednotka analýzy. Nemizí ovšem, jak snadno můžeme i z Bentleyova příkladu vydedukovat, docela: stává se, můžeme se dohadovat (sám Bentley zde totiž mlčí!), právě oním "středem", jímž všechny "roviny" procházejí a v němž se, jako v jakémsi úběžníku, sbíhají a zároveň poměřují síly jednotlivých skupin. Mizí tedy jako nástroj jedné ze skupin (marxisticky řečeno jako nástroj politického panství vládnoucí třídy) a mění se - ovšemže jen v teorii - v nadskupinovou, nadtřídní "měřicí desku". Zákonodárce, výkonný orgán i soudce ("stát") vystupuje pouze jakožto registrátor ("registration clerk", říká Bentley), který dočasně, na určitou dobu, zachycuje převahu jedné skupin a porážku jiných nebo formu kompromisu mezi nimi, a to vždy jen na tak dlouho, dokud se poměr sil mezi konkurujícími si skupinami nezmění a v důsledku toho se neobjeví potřeba nové - přirozeně znovu jen dočasné - relativní jeho fixace. Právě takto je podle Bentleye třeba "proces vládnutí" také studovat. V této perspektivě také ztrácí smysl - zde Bentley jen vyvozuje logické závěry ze svých premis - tradiční dělení moci na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní, na němž je zbudována celá americká ústava a které americká buržoazní politologie s takovou oblibou glorifikovala a stavěla přímo do centra svých úvah. "V rozporu s dělením na tři moci je třeba zdůraznit jednotu vládnutí, ovšem jedině v tom smyslu, že celé vládnutí je jedním jediným procesem."¹⁶⁾ V tomto závěru Bentley jako by vykročoval směrem k vědeckému pojetí nedělitelné moci vládnoucí třídy. Je to ovšem, jak dále vyplyne, vy-

15) Tamtéž, str. 207.

16) Tamtéž, str. 321.

kročení příliš polovičaté a vlastně - jak jsme výše už viděli - v samém svém základě negované.

Z výchozí koncepce vyplývají ovšem ještě další důsledky - demytologizace tradičních buržoazních představ o "vládě lidu" a o "čisté demokracii". Bentley tyto důsledky přijímá; i v tom je jeho realismus, realismus ovšem, stejně jako v předchozím případě, značně omezený a nedůsledný. Píše: "Často slyšíme o "čisté demokracii" ... Má se zato, že jde o "vládu lidu", přímou a bezprostřední. Ovšem sebeletmější analýza procesu v jakémkoli jeho stadiu nám ukáže, jak málo tato fráze odpovídá skutečnosti. V nejlepším případě je dobrá jako heslo nebo jako manifestační pokřik, jímž se chánějí určité skupiny na určitém zvláštním stupni své činnosti. Podobně je třeba interpretovat svobodu, občanská práva, nezávislost a podobná hesla, jichž se v procesu vládnutí užívá."¹⁷⁾ Jenže co je platné odhození teorie "čisté demokracie lidu", není-li tato idealistická a zde tak jasně demytologizovaná koncepce nahrazena zkoumáním toho, o jakou demokracii, o čí demokracii tedy ve skutečnosti jde! Tento krok Bentley už ovšem nečiní: zde tedy jsme u mezí jeho realismu, u zcela jasné třídní hranice jeho uvažování. Čím ovšem je tato mez dána, nahlíženo z hlediska jeho vlastní m e t o d o l o g i e?

Dříve než na tuto otázku odpovíme, sledujme ještě chvíli Bentleyovy úvahy. Ústředním pojmem, s nímž Bentley při analýze politického procesu, "procesu vládnutí" pracuje, je, jak jsme viděli, pojem skupiny. Co je ovšem v jeho pojetí skupina?

V opozici proti tradičním liberalistickým teoriím (Lockovým, Benthamovým, Millovým apod.), v nichž se společnost líčí jako soubor individuí, která jednají izolovaně, snaží se Bentley, mimo jiné po vzoru německých sociologů, u nichž se učil, začlenit lidského jedince do společenského kontextu. Podobně jako písmena jsou seskupena do slov a tak a jedině tak vytvářejí jazyk, i jednotlivci jsou uvedeni ve vztah ke společnosti jako celku prostřednictvím skupin a jedině tak nabývají charakteru a významu politických aktérů. Skupinu vymezuje Bentley pomocí zájmu - zájem a skupina jsou v jeho koncepci ekvivalentní, jsou to synonyma, která je možno volně zaměnit. Přesněji řečeno, zájem je jen tehdy zájmem, je-li manifestován v činnosti skupiny; mimo činnost skupiny zájem neexistuje. "Skupina a skupinová činnost je jedno a totéž, snad jen malý rozdíl je v důrazu, který může napomoci jasnosti vyjádření v různém kontextu ... Skupina neexistuje bez zájmu. Zájem ... je ekvivalentem skupiny. Klídně můžeme hovořit také o zájmové skupině nebo o skupinovém zájmu ... Skupina a zájem se

17) Tamtéž, str. 455.

od sebe nedají oddělit."¹⁸⁾ Pak ovšem - dovozuje Bentley - individuální zájem je fikcí, stejně jako jí je zájem celé společnosti, celospolečenský zájem, zájem všech lidí ve státě.

Neodmyslitelným prvkem Bentleyovy definice zájmu (a tudíž skupiny) je konflikt. Zájem je zájmem jen tehdy, je-li v konfliktu s jiným zájmem. Vyjádřeno termínem skupiny, skupina je jen tehdy skupinou, je-li v konfliktu s jinými skupinami. "Zájmová skupina má význam jedině v relaci k jiným zájmovým skupinám."¹⁹⁾ Možno tedy říci, že skupiny se jakožto skupiny v bentleyovském smyslu slova "tvoří" navzájem, jedna druhou, jedna bez druhé, která by s ní byla v konfliktu, ztrácí smysl, je nemyslitelná, neexistuje.

V celé řadě bodů, jak není obtížné domyslet, by tedy bylo možno konstatovat určitou blízkost Bentleyova uvažování marxismu. Jeho důraz na proces, dynamiku, dění, jeho důraz na skupinovou aktivitu, definování skupiny pomocí konfliktu s jinou skupinou, jeho odpor proti reifikaci, "zbožnění" státu, to vše - zvláště čteme-li Bentleye přímo, bez optiky jeho pozdějších komentátorů a následovníků - často připomíná Marxe. I s Engelsem je zde určitá paralela, a to nejen myšlenková: podobně jako Engels začínal svou vědeckou dráhu empirickou sociologickou analýzou postavení dělnictva v Anglii, vystoupil Bentley do vědy velmi pečlivě propracovaným rozborem situace farmářů v Nebrasce.²⁰⁾ Všechny tyto domněnky se však rozplynou a všechny analogie se ukáží jako povrchní, podíváme-li se na věc blíže. Je pravda, že Bentley některá Marxova a Engelsova díla znal (v závěrečné kapitole svého základního díla, věnované vývoji "skupinového pojetí politiky" dokonce Marxe výslovně uvádí mezi autory, u nichž se inspiroval), ovšem celá jeho kniha je ve skutečnosti polemikou s marxismem. Marxovu teorii tříd Bentley na jedné straně označuje za jeden ze základů, z něhož celá teorie skupin a skupinového boje v politice vychází, zároveň však o Marxově teorii prohlašuje, že je "hrubá a nedostatečná". Jak málo se však na Marxově díle poučil, ukazuje skutečnost, že sám svou teorii skupin (zájmů) rozvíjí, v základním rozporu s Marxovou vědeckou metodologií, způsobem zcela abstraktním a netřídním. Bentley především nezkoumá podmíněnost zájmu sociálně ekonomickým postavením lidí. Všechny zájmy jsou u něho, "abstraktně vzato" (a právě toto je u Bentleye rozhodující a právě toto svědčí o jeho naprostém nepochopení marxismu) stejně hodnotné a stejně potenciálně

18) Tamtéž, str. 211.

19) Tamtéž, str. 271.

20) Srov. A.F. Bentley, The Condition of the Western Farmer as Illustrated by the Economic History of a Nebraska Township z r. 1893.

silné, nediferencuje mezi skupinami, jako činí marxismus, který třídy považuje za nejen největší, ale také nejvýznamnější skupiny, jež ve společnosti založené na soukromém vlastnictví výrobních prostředků existují, nevypracovává žádnou vědeckou metodu hierarchizace skupin. Tady se ovšem odhaluje nejen základní rozdíl v přístupu ke zkoumané problematice u Bentleye a Marxe, ale zároveň také - což je daleko závažnější z hlediska imanentní kritiky Bentleye a po něm všech dalších pluralistických teoretiků - hluboká vnitřní defektnost jeho uvažování. Podle Bentleye skupiny (zájmy) jsou v konfliktu a jedny získávají vrchu (vládnou) nad jinými; ovšem z hlediska celého systému, celého "procesu vládnutí" pojmy dominance a subordinace ztrácejí význam. "Všechny skupiny - říká Bentley - ... mají hodnotu jen v perspektivě jiných skupin, stejně jako je tomu u barev na obraze a u zvuků v hudbě ... Kterákoli část procesu má význam jedině tehdy, nazíráme-li ji z hlediska jiných částí."²¹⁾ Nadřazenost a podřazenost, vládnutí a ovládání nejsou u něho ničím jiným, než "aktivitou skupin" srovnatelnou se všemi ostatními druhy jejich aktivity. Domyšleno do konce, i otroci jsou skupinou a i tato skupina vyvíjí určitou aktivitu: aktivita této skupiny je projevem jejího zájmu, její zájem je v této aktivitě manifestován. I vykořisťování mají tedy v systému své "funkční místo". Tento závěr, vysloveně už protidemokratický, ovšem z hlediska jeho koncepce zcela logický, Bentley také skutečně činí: "I otroci, a to i ti nejutlačovanější otroci - píše - pomáhají vytvářet systém vládnutí. V jeho rámci jsou zájmovou skupinou."²²⁾ Věru sotva možno zkonstruovat důmyslnější teorii na obhájení fakticky jakkoli inferiorního postavení podmaněné třídy ve společnosti. A to vše u Bentleye přirozeně bez jediného slova kritiky, bez jediného hodnotícího závěru, bez jediného náznaku programu, jak to vše změnit; prosté "empirické konstatování", přímo čítanková ilustrace Marxova "filozofové svět jen různě vykládali ...".

Vedle společenského prostředí, v němž žil a tvořil, jeho objektivního společenského postavení a objektivní třídní podmíněnosti a třídní služebnosti jeho díla, což všechno jsou při vysvětlování zejména těchto závěrů Bentleyova uvažování přirozeně faktory výchozí a základní, měla, můžeme říci, velký podíl právě na těchto závěrech jeho koncepce metodologie, v níž ovšem, to přirozeně je třeba mít na mysli, se tato objektivní podmíněnost jeho teorií, byť zprostředkovaně, projevuje.

Ke své teorii, vyložené v Procesu vládnutí, nedospěl Bentley ab-

21) A.F. Bentley, The Process of Government, 1908, str. 443.

22) Tamtéž, str. 271.

straktní úvahou, dedukcí, nýbrž induktivně, na základě zobecňování odpozorovaných projevů skutečných politických procesů v buržoazní společnosti, v níž žil a jejíž rámec se nikdy ani teoreticky nesnažil překročit. Přitom se řídil, sám jsa rozsáhle filozoficky vzdělán a osobně spřátelen s filozofy - pragmatisty Albionem Smallem a Johnem Deweyem, základními postuláty pragmatismu. Pragmatismus, jak známo, odmítá "abstraktní spekulaci", tázání po podstatě věcí; odmítaje výzkum podstaty jevů a procesů jako "pseudoproblém", soustřeďuje se na jevy, na fenomenální stránku věcí a procesů. Odtud plyne dvojnásobnost, "dvojitá tvář" Bentleyovy koncepce a pak i celého pluralistického myšlení, které na něj navazuje. Je tedy již u Bentleye americký pluralismus orientován na jevovou stránku reality politického procesu. V tom je bezesporu jeho síla a také převaha nad dosavadním povýtce spekulativním přístupem nemarxistické politické vědy k politickému univerzu; zdánlivě usiluje pouze o popis, bez explicitních závěrů hodnotící, doporučující nebo dokonce normativní povahy. V popltnosti pozitivisticko-pragmatické metodologii je ovšem zároveň i jeho slabost. Výchozím bodem pro fundování Bentleyovy koncepce je totiž právě ono již zmíněné odtržení jevu od podstaty, charakterizující celou empirickou buržoazní politologii a v tom i celé pluralistické uvažování o politickém procesu. Podle Bentleye "... žádný materiál nelze vědecky uspořádat, není-li možné jej nějakým způsobem měřit. Měření vítězí nad chaosem."²³⁾ Čili: je třeba se omezit na jevy, na měřitelné, kvantifikovatelné a zřící se zkoumání podstaty společenského a politického pohybu. K tomu slouží právě redukce společenského a politického života "skupin" na zcela netřídně pochopenou "aktivitu". Bentley sám tuto svou metodologickou omezenost prozrazuje zcela jasně: "Dokážeme-li vyjádřit náš společenský život v termínech aktivity a žádných jiných, nedokázali jsme jej sice ještě změřit, ale aspoň jsme dospěli k základu, na němž je možno koherentní systém měření zbudovat."²⁴⁾ Už v tomto postulátu ovšem je ukryto nebezpečí ustrnutí politologického výzkumu na zkoumání jevové stránky politického života společnosti a tudíž také jádro defektivnosti jeho závěrů.²⁵⁾ Tím přirozeně není řečeno, že politická věda by se měla - ve jménu úsilí o odhalování podstaty - zřící

23) A.F. Bentley, *The Process of Government*, 1949, str. 200.

24) Tamtéž, str. 202; podtrhl A. Bentley.

25) O vztahu mezi pragmatismem a empirickou politickou vědou v USA srov. Martin Landa, *The Myth of Hyperfactualism in the Study of American Politics*, in: *Political Science Quarterly*, vol. 83 (Sept. 1968); z marxistického hlediska se tento problém snažím šíře osvětlit ve své práci *Behavioralismus a tzv. postbehaviorální revoluce v americké politické vědě*, Praha 1972 (kand. dis.) zejména v kapitole 2.

snahy dospívat k bezprostředně empiricky ověřitelným poznatkům o jevech. Nikoli; vědecká metodologie marxismu-leninismu je toho ostatně jasným důkazem. Marxismus-leninismus vychází totiž z toho, že jak složka obecně teoretická, tak složka empirická (případně empiricko-experimentální) jsou v souhrnu vědní disciplíny nezastupitelné a že si nejsou protikladné, nýbrž navzájem se doplňují. Tak je tomu, a tak tomu může být, ovšem jedině tehdy, jestliže vědní obor je sto spojit obecnost závěrů, k nimž dospívá, s věrností empirickému materiálu, z něhož přitom vychází. Je dobře známo, že např. v Německé ideologii Marx a Engels zdůrazňovali nutnost empirického základu společenské teorie. Ukazovali, že věda musí při budování teorie, při odhalování podstaty společenského pohybu vycházet z předpokladů, které nejsou libovůlné a které je třeba odhalit empiricky: "Jsou to skutečná individua, jejich činnost a materiální podmínky jejich života, které tu byly už před nimi, i ty, které tato individua vytvořila vlastní činností. Tyto předpoklady je možno zjistit čistě empiricky."²⁶⁾ V procesu materialistického poznávání skutečnosti je tedy empirická a kvantitativní analýza doplňkem, prodloužením a zároveň nutným předpokladem analýzy teoretické a kvalitativní. Jde tedy o to, že politická věda, stejně jako kterákoli jiná věda, se nemůže spokojit jen vyhledáváním, sbíráním a dílčím systematizováním a syntetizováním empirického materiálu, nemůže na tom ustrnout, nýbrž musí z této fáze - pro vývoj vědy nezbytné - dospívat dále, k budování teorie, odkrývající kvalitativní stránku zkoumaného předmětu. Aplikováno na oblast, kterou se zabýval Bentley, nemůže se spokojit jen tím, že bude "měřit" zájmy (skupiny) jejich členstvím, objemem jejich vnější činnosti, finančními prostředky na tuto činnost vynakládanými apod., nýbrž musí je také hodnotit, klasifikovat, hierarchizovat, a to, jak učí marxismus-leninismus, především podle jejich sociálně ekonomického základu a z hlediska společenského pokroku, definovaného na základě objektivních zákonitostí společenského vývoje. V bentleyovské perspektivě se naopak společenskopolitická realita objevuje jakožto "pluralita procesů nebo jako jeden proces, jehož, resp. jejichž smysl se mění podle toho, jaká je perspektiva osoby, která se ho účastní nebo ho prostě pozoruje".²⁷⁾ Se samozřejmým dodatkem ovšem, že "perspektivou" se zde může rozumět vše kromě perspektivy třídní.

S tím, co bylo právě řečeno, souvisí ještě jeden důležitý rys Bentleyovy koncepce - její ahistoričnost, "kontemporaneita" (Myron Q. Hale), soustředění na daný stav, na status quo, vyúsťující nakonec -

26) K. M a r x, B. E n g e l s, Spisy, sv. 3, str. 3, Praha 1950.

27) Darryl B a s k i n, op. cit., str. 83.

vzpomeňme na Bentleyova slova o místě otroků v procesu vládnutí! - v přítakání jakékoli realitě, jen když prezentně existuje. "Podle tohoto učení - dodává zde velice trefně jeden ze současných nemarxistických kritiků Bentleyovy pluralistické "kosmologie" - všechno je nejlepší v tomto nejlepším ze všech možných světů."²⁸⁾ Proč ovšem je tento svět "nejlepším ze všech možných" (jak Bentley implicitně tvrdí), zůstává ovšem nevyjasněno a také nevyjasnitelné: leibnizovská představa "předzjednané harmonie" v "nejlepším ze všech možných světů", toto logické racionalistické vyústění pluralistického ontologického myšlení se opět, v rámci dané teoretické konstrukce zcela konsekventně, objevuje i jako dovršení pluralistické teorie "politického kosmu". Nedostatek "perspektivy budoucnosti", "antiteleologičnost" pluralistických koncepcí vede ovšem k tomu, že politická věda se mění nikoli ve vědu o přeměně světa, nýbrž ve vědu o kontrole. To, co u současných pluralistů je zhusta vyjádřeno už zcela jasně, se u Bentleye tedy objevuje ve svém - v podstatě ovšem již všechno říkajícím - zárodku: zájem je koneckonců jen takový zájem, který je slučitelný, eventuálně spadá vjedno se zájmem na zachování celého systému.

B. BENTLEYOVO DĚDICTVÍ V AMERICKÉ BURŽOAZNÍ POLITOLOGII

Bentleyovo dílo Proces vládnutí, přesto, že v něm byla v kontextu buržoazního myšlení vyslovena řada zcela netradičních a svou kritičností vůči dosavadní nemarxistické politologii přímo šokujících myšlenek, prošlo ve své době téměř bez povšimnutí. Příčin bylo několik. Bentleyova práce vyšla v době, kdy nové metodologické přístupy se v americké politické vědě teprve začínaly probojovávat a kdy i pluralistické koncepce byly známy jen ve své filozofující, normativní podobě. Zájem vládnoucí třídy na relativně přesném popisu politické reality byl v době, kdy Bentley psal, v době stále ještě klidného vývoje kapitalismu, relativně stále ještě malý. Nadto mnoho akademických čtenářů bylo odrazeno i Bentleyovým neuhlazeným žurnalistickým stylem, který jen velmi vzdáleně připomínal vědeckou práci. Teprve ve čtyřicátých letech byl Bentley pro buržoazní politologii v USA a pak - odtud - i jinde znovu objeven. Jeho hlavní dílo bylo několikrát za sebou vydáno a začaly se objevovat i bentleyovské studie a politologické práce, vedené záměry, které Bentley naznačil. Empirická poli-

²⁸⁾ Myron Q. Hale, op. cit., str. 43.

tologie, rozpracovávané v Bentleyových šlépějích od 20. let zejména tzv. Chicagskou školou Ch. Merriama a jeho žáků v té době už zcela převládla. Metodologické otázky, jimiž se obíral Bentley, byly už - alespoň dočasně - vyjasněny ve prospěch pozitivisticko-pragmatického empirismu a politologický výzkum, programově rezignující na zkoumání podstaty společenského a politického pohybu, se zcela jednoznačně orientoval na objektivistickou mikroanalýzu. Skupina jako výchozí jednotka politologické analýzy se v této situaci jevila přímo ideální základnou, tak ideální, že uprostřed zájmu o studium skupin a skupinové aktivity zcela ustoupilo do pozadí to, co v Bentleyově koncepci bylo hlavní, totiž důraz na p r o c e s. Od čtyřicátých let se pak americká politologická literatura věnovala tematům, která udal Bentley (resp. která vyplynula z povrchní, zjednodušené interpretace jeho díla) a zcela poplatná popísnému přístupu ke zkoumaným jevům, rostla se do nedohledna.

Lze říci, že teorie politického pluralismu, kterou v hlavních obrysech rozpracoval Bentley, představuje dnes teoretický základ dominujícího proudu nejen americké buržoazní politické vědy, ale prakticky nemarxistické politické vědy vůbec. Tento svůj teoretický základ se buržoazní politologie snaží zdůvodnit ideologicky i sociologicky, a to pomocí empirických metod výzkumu, které pomíjejí základní kvalitativní aspekty třídněpolitické podstaty společenských jevů a procesů. Realitu politického života v buržoazní společnosti postihuje v důsledku toho jen zčásti, totiž v tom, že nemůže nekonstatovat narůstající rozpory v této společnosti, včetně rozporů v rámci samotné vládnoucí třídy. Tyto procesy však odráží zjednodušení a jednostranně, nahrazujíc vědeckou koncepci tříd a třídního boje koncepcí skupin a poměru sil mezi nimi. Tím ovšem zároveň přerůstá v jasnou ideologickou interpretaci politických realit kapitalistické společnosti, a to jednoznačně v zájmu buržoazie. Dosažení tohoto cíle objektivně napomáhá i to, že politická moc, základní kategorie vědy o politice, se v těchto teoriích neuvádí do vztahu s mocí sociálněekonomickou (a jedině tak, jak ukazuje marxismus-leninismus, je možno problém politické moci vědecky uchopit!), nýbrž definuje se zcela nehistoricky a netřídně jako schopnost skupin ovlivnit chování jiných skupin, případně podílet se na tvorbě rozhodnutí; je tedy politická moc identifikována s kontrolou nebo vlivem. Už tento definatorický posun, obsažený v jádru u Bentleye, umožňuje zakrývat třídní podstatu buržoazního státu.

Na druhé straně nelze nekonstatovat, že Bentley v podstatě uvedl do americké buržoazní politické vědy řadu jednotlicích pojmů, např. pojem procesu, zájmu a skupiny i určitou metodologickou orientaci,

spočívající především v omezeném empirismu, v důrazu na kvantifikaci a na dílčí systematizaci opřenu o induktivní poznání fenomenální stránky jevů. Politickému pluralismu tím dal kostru, která mu v podstatě vydržela dodnes.

Je to patrné už z toho, jaká významová náplň se dnes v americké politologii dává termínu pluralismus. Americká buržoazní politická věda používá dnes termínu pluralismus na označení specifického uspořádání institucí a vztahů v rámci politického systému soudobých vyspělých kapitalistických zemí, v němž se údajně široce distribuuje politická moc a jehož jednotlivé složky se na výkonu politické moci "podílejí", dále na označení apologie těchto institucionálních vztahů a konečně na označení souboru metodologických postulátů, které ve svém celku vytvářejí v buržoazní vědě dnes převažující přístup ke studiu tzv. politického chování.²⁹⁾ V pluralistické teorii se tedy podle názoru, který v americké politické vědě převažuje, reflektují tři základní charakteristiky soudobého buržoazního politického systému a zároveň tři hodnoty: 1. sociální diferencovanost a rovnováha, 2. dělba, resp. dyfúze moci, 3. autonomie subsystémů. "Autonomie subsystémů", čímž se rozumí údajná "nezávislost takových institucí, jako jsou politické strany, sdělovací prostředky a zájmové skupiny na státu" se přitom označuje za jeden z nejpodstatnějších rysů "moderní", tj. soudobé buržoazní demokracie, co do svého významu daleko důležitější než všechny ostatní.³⁰⁾

Pluralistické teorie, založené v americké politické vědě Bentleyem stimulovaly vznik mnoha desítek ba stovek deskriptivních prací metodologicky založených na aplikaci základních principů pozitivisticko-pragmatického behavioralismu (empirického, údajně objektivního studia politického chování jednotlivců a malých skupin) a věnovaných často nesmírně detailnímu zkoumání struktury a hlavně fungování politických skupin nejrůznějšího druhu a celých politických systémů. Tyto pluralisticky orientované studie, často značně rozsáhlé, pokrývají širokou škálu problémů politické organizace soudobé buržoazní společnosti - federalismus, fungování a vnitřní organizaci politických stran a nejrůznějších "nátlakových skupin", otázky činnosti legislativních, správních i soudních orgánů a tzv. skupinové reprezentace před nimi i otázky tzv. community power, tj. fungování politického mikrosystému v jednotlivých velkých i malých obcích.³¹⁾ Koncem pade-

29) Henry S. K a r i e l, Pluralism (encyklopedické heslo) in: International Encyclopedia of the Social Sciences, vol. 12, New York etc. 1968.

30) Srov. např. Robert A. D a h l, Modern Political Analysis, Englewood Cliffs, 1963, str. 25 a násl.; G. A l m o n d, S. V e r b a, Comparative Politics, A Developmental Approach, Boston 1966, str. 214.

sátých let se sféra aplikace pluralistických principů začala rozšiřovat i na oblast srovnávací politické vědy a typologie politických systémů.³²⁾ Byla to právě tato deskriptivní literatura, která pluralistickým teoriím dala - pokud jde o pozitivisticko-empirický obraz jevové stránky politické reality - široký faktografický základ, na němž tyto teorie stavějí, z něhož čerpají svou argumentaci a bez něhož si je v jejich dnešní podobě nelze vůbec představit. Je ovšem třeba poznamenat - vyplývá to ostatně z podstaty metodologické orientace této části buržoazní politologie, že s tímto kvantitativním a co do minucióznosti odrazu fenomenálních aspektů politického systému a politického procesu i kvalitativním bohatstvím dosti ostře kontrastuje relativně velmi malý počet prací, věnovaných rozpracovávání pluralistických koncepcí na čistě teoretické úrovni.

Bentleyova teorie, v originální podobě i v té, kterou jí dali Bentleyovi následovníci, je dnes v buržoazní politologické literatuře široce propagována. Bentleyovská teorie skupin a skupinového konfliktu (zkráceně, ovšem, jak jsme se snažili ukázat i značně nepřesně často označovaná jako teorie "skupinového základu politiky" - "group basis of politics") je však dnes v buržoazní vědě také obšírně kritizována, často ovšem tak, že kritika má spíše nahrát "jemnějším" a "realističtějším" koncepcím pluralisticko-elitistickým, než aby se s Bentleyovou teorií důsledně rozešla.³³⁾

Její důslednou kritiku, stejně jako i kritiku veškerého pluralistického uvažování o politickém systému a politickém procesu, podává jediné marxisticko-leninská teorie státu a politiky, která současně - i zde jako jediná - formuluje také její vědeckou a v praxi prověřenou alternativu.

31) Srov. např. O. G a r c e a u, C. S i l v e r m a n, A Pressure Group and the Pressured- A Case Report, in: APSR vol. XLVIII, 1954, str. 672-691; W.S. W h i t e, Citadel: The Story of the U.S. Senate, New York 1957, R. N e u s t a d t, Presidential Power, New York 1960, D.R. M a t t h e w s, U.S. Senators and Their World, Chapel Hill 1960, N. P o l s b y, Congress and the Presidency, Englewood Cliffs, 1964, V.O. K e y, Politics, Parties, and Pressure Groups, New York 1964 a mnoho jiných. Studiu tzv. community power jsou věnovány např. následující práce, které patří v pluralistické literatuře k nejznámějším, nejcitovanějším a také - u kritiků pluralismu - k nejdiskutovanějším: Robert A. D a h l, Who Governs? Democracy and Power in an American City, New Haven 1961 a N. P o l s b y, Community Power and Political Theory, New Haven 1963.

32) Srov. např. H.W. Ehrmann (ed.), Interest Groups on Four Continents, Pittsburg 1958, G.A. A l m o n d, S. V e r b a, The Civil Culture, Political Attitudes and Democracy in Five Nations, Boston 1963, R.A. Dahl (ed.), Political Oppositions in Western Democracies, New Haven 1966, L.D. E p s t e i n, Political Parties in Western Democracies, New York 1967.

33) Srov. např. dílo jednoho z předních současných amerických politologů-pluralistů Roberta A. Dahla. K tomu viz Z. M a s o p u s t, Dahlova teorie "polyarchie" - pokus o novou teoretickou koncepci buržoazního politického systému a buržoazní demokracie, in: Právník 10, 1976, str. 916-943.

THE EARLY FORMATION OF THE PLURALIST THEORY IN AMERICAN BOURGEOIS POLITICAL SCIENCE - A.F. BENTLEY

Zdeněk Masopust

Summary.

A.F. Bentley (1870-1957) is one of the founders of modern American non-Marxist political science and at the same time one of the pioneers of the pluralist theory of the political process. From both these aspects his theories - which have not yet been analyzed in Marxist literature - deserve a more thorough interpretation and assessment. A good opportunity is offered for this purpose by the 70th anniversary of publication of Bentley's key work, *The Process of Government*, which we mark this year.

According to Bentley, the essence of politics is the struggle between groups for the realization of their interests and needs. Therefore, the primary task of political science is not the study of constitutions and other legal regulations, of the statutes and declarations of political parties, of statements by politicians or of the formal aspects of political institutions, but the study of the actual political activity of individuals, of their political behaviour. This methodological instruction alone makes Bentley at the same time also one of the founders of the subsequent political behaviouralism.

Bentley's methodology of political science must be viewed in confrontation with the methodology of 19th century political science which - with the exception of Marxism - laid stress precisely on formal, institutional and legal aspects. Therein is manifested its rationalism and to some extent also its ties to Marxism. However, in his understanding of the essence of politics Bentley is anti-Marxist and even tries to criticize Marxism. He erroneously views the Marxist theses of politics as a struggle between classes as "simplifying and insufficient".

Both these aspects of Bentley's theory of politics and political science had a pronounced impact on the subsequent development of the American bourgeois theory of the political process, which of course - in contrast to Bentley - has arrived no longer at a realistic view of the political system of capitalist society, but at its ever more pronounced embellishment.